

Rapport från konferens om konflikthantering i lärarutbildningen och i skolan

– ett möte mellan lärarutbildare, forskare,
lärarfortbildare och konflikthanteringspedagoger

20-22 november, 2003
Röda Korsets Idé- och Utbildningscenter,
Gripsholm, Mariefred

Konferensen genomfördes inom ramen för samverkansprojektet Fred i våra händer. Projektet drevs 2003 av Kristna Fredsrörelsen, Svenska FN-förbundet, Svenska Röda Korset, Sveriges Kristna Råd och Sveriges Lärare för Fred.

Rapporten är skriven under 2004 då även PeaceQuest ingår i projektet.

Rapportskrivare: Ingrid Inghander, Monica Hagbok och Ingrid Ödquist

Datum: 2004-03-29

Detta har finansierats av Sida, Styrelsen för internationellt Utvecklingssamarbete. Sida delar inte nödvändigtvis de åsikter som här framförs. Ansvar för innehållet är uteslutande författarens.

Innehållsförteckning

<u>Kapitel</u>	<u>Sida</u>
Bakgrund	4
Syfte	4
Deltagare	4
Genomförande	5
”Inledning i konfliktteori”	5
Deltagarnas erfarenheter av konflikthanteringsundervisning	6
Icke våldslig kommunikation – Nonviolent Communication	6
Att kartlägga en konflikt – praktisk övning	7
Medling i skolan. Presentation och praktik	8
5p-kurs i konflikthantering	9
Hur vill vi ha en framtida utbildning i konflikthantering? Hinder?	
Vad behöver utvecklas?	12
BRIKS – ett ”hela skolan” projekt i konflikthantering	13
Korta presentationer av andra ofta använda modeller	13
Framtidens lärarutbildning i konfliktkunskap	15
Hur går vi vidare?	16
Riksdagsmotionen	16
Sammanfattning	17

Bilagor som delades ut vid konferensen

Göthlin Marianne, *Giraffspråk – Nonviolent Communication NVC*

Lind Eleonore, *Medling och konflikthantering; Skolmedling Projekt Medkompis*

Luleå Tekniska Universitet, Fristående kurs, Specialpedagogik, *Kursplan PÄP643 och Kursplan LUS005*

Utas Carlsson Karin, *Lärarutbildningen, ett förslag kopplat till uppropet för obligatorisk och utökad undervisning (5 p) för alla lärare på alla nivåer från förskolan t.o.m. gymnasiet*

Utas Carlsson Karin, *ART – Aggression Replacement Training*

Bakgrund

Läraryrskommitténs enkät till 2000 lärarstudenter våren 2002 visar att 75 % av studenterna vill ha mer utbildning i hur man hanterar konflikter. Införande av utbildning i konflikthantering för alla lärarstudenter ingår nu i Studerandekommitténs målsättning. Detta, samt ett uppdrag för en utökad, för alla obligatorisk utbildning i konflikthantering som skrivits under av 19 lärarstudentkårer och Läraryrskommitténs Studerandekommitté har lett till två riksdagsmotioner i frågan.

I FN-resolutionen om ett årtionde för en freds- och ickevåldskultur har Sverige, liksom övriga medlemsstater, åtagit sig att ”vidta de åtgärder som behövs för att fredens och ickevåldets praktik lärs ut på alla nivåer i respektive samhällen, inklusive det allmänna utbildningsväsendet”.

Konferensen var arrangerad av *Fred i våra händer*, ett Sida stött samverkansprojekt för undervisning i konflikthantering och ickevåld drivet under 2003 av Kristna Fredsrörelsen, Svenska FN-förbundet, Svenska Röda Korset, Sveriges Kristna Råd och Sveriges Lärare för Fred.

Syfte

Syftet med konferensen var att föra samman lärarutbildare från olika delar av landet för att

- definiera undervisning i konfliktkunskap/konflikthantering: metoder, syfte och mål
- utbyta erfarenheter av undervisning i konflikthantering inom lärarutbildningen
- diskutera hur denna undervisning kan utvecklas och utökas samt göras tillgänglig för alla blivande lärare

Syftet med rapporten är att sprida de erfarenheter, diskussioner och förslag som kom fram vid konferensen till intresserade personer vid de lärarutbildningar som inte hade möjlighet att medverka i konferensen. Rapporten ska närmast ses som en översikt av de resurser och metoder som presenterades och diskuterades, av hur man redan arbetar på några håll, vad deltagarna menar krävs för att konfliktkunskap ska kunna ingå i utbildningen för alla blivande lärare och hur en sådan utbildning skulle kunna se ut.

Deltagare

Inbjudan hade gått till samtliga lärarutbildningsnämnder. Konferensen samlade 30 deltagare: representanter för lärarutbildningarna vid universiteten i Göteborg, Linköping, Luleå och Uppsala och högskolorna i Borås, Gävle, Jönköping och Malmö samt Konstfack, Kungliga Musikhögskolan, Mithögskolan och Mälardalens högskola, för Läraryrskommitténs Studerandekommitté och för Centrum för konflikthantering i Luleå, samt några erfarna lärarutbildare, forskare och konfliktkunskapspedagoger.

Vid planeringen av konferensen var strävan att den skulle ge stort utrymme för erfarenhets- och tankeutbyte mellan de olika lärarutbildningarna. Konferensen skulle också ge tillfälle för några av de experter utifrån som i dag mer eller mindre sporadiskt medverkar i lärarutbildningen att uttrycka sina erfarenheter och synpunkter. Inbjudna var därför skolläkaren fil dr *Karin Utas Carlsson*, som doktorerat i konfliktkunskapsundervisning på mellanstadiet och skrivit ”Lära leva samman. Undervisning i konfliktkunskaps – teori och praktik”,

mellanstadieläraren och NVC-tränaren *Marianne Göthlin*, Centre for Nonviolent Communication, *Eleonore Lind*, Svenskt Forum för medling och Nordiskt Forum för medling, författare till "Medkompis – om medling och konflikthantering i skolan", konflikthanteraren *Margareta Andermo* som bl a medverkar i militärens konflikthanteringsövningar, rektor *Mauno Korpela*, Kungsbroskolan i Tidaholm som framgångsrikt integrerat konflikthantering i hela verksamheten, vilket är målet för lärarutbildningen. Inbjuden var också en representant för Lärarförbundets Studerandekommitté, *Hassen Kharchi*.

Under och efter varje presentation gavs tillfälle till frågor och samtal.

Genomförande

Det inledande arbetspass innehöll bl a gruppsamtal om vad begreppen "konflikt" och "konflikthantering" innebär för deltagarna. I det uppföljande samtalet rådde enighet om att konstruktiv konflikthantering är en, bl a i allt lärande, väsentlig process som leder till utveckling och kunskap. Vidare konstaterades att teori och praktik behöver blandas, men att utrymmet för detta i dag är för litet inom lärarutbildningen.

"Inledning i konfliktteori"

Fil dr **Karin Utas Carlsson**, skolläkare

Karin Utas Carlsson presenterade i en miniföreläsning den teoretiska delen av sin avhandling om undervisning i våldsförebyggande konflikthantering på mellanstadiet. Avhandlingen har arbetats om till lärobok för lärarutbildningen: "Lära leva samman. Undervisning i konflikthantering – teori och praktik". I bokens första avsnitt ges, som en grund för undervisningen, en sammanfattning och analys av den internationella freds- och konfliktforskningen, med tonvikt på de grundläggande mänskliga behovens roll i uppkomsten av konflikter (Galtung, Burton m fl) - såväl på mikroplanet (i klassrummet) som på makroplanet (i internationella konflikter). Fred ses som motsats till både psykiskt och fysiskt våld på alla nivåer, både lokalt och globalt - undervisning i hur man hanterar konflikter konstruktivt är verkligen undervisning i fredskultur.

Konfliktspiralen presenterades, dvs konfliktens dynamik från uppkomst via fortlöpande upptrappning om den hanteras fel, och vägen till nedtrappning – inte alltid lösning men förhållningssätt för att kunna leva med den.

Det nya paradigmet inom fredsforskningen ser konflikten som en möjlighet till utveckling, skiljer mellan problem och person, ser den andra parten som medarbetare i stället för motståndare, utgår från ett "vinna-vinna" perspektiv, och söker en långsiktig lösning vilket får ta den tid som behövs. Det gamla maktparadigmet söker istället syndabockar, utgår från ett "vinna-förlora" perspektiv och vill ha snabba lösningar

En god undervisning i konflikthantering bör, enligt Karin Utas Carlsson, ge 1) kunskaper om konflikter och konfliktodynamik (konflikters upp- och nedtrappning), 2) ökad självkänedom (egna förhållningssätt) och kulturell kompetens och 3) kännedom om och övning i metoder och modeller för hantering av konflikter. Ämnet har ett socialt, ett psykologiskt och ett pedagogiskt perspektiv. Det bör helst inledas under första terminen, övas under praktiken och följas upp och fördjupas senare under studierna.

Lätt berördes också den praktiska delen av boken, som ger redskap och metoder för undervisning i konflikthantering. Där redovisas både när det gått bra och när det gått mindre bra i klassrummet.

Mer information, liksom boken, kan fås genom hemsidan: www.tradet.org/ksa/konsult.htm.

Deltagarnas erfarenheter av konflikthanteringsundervisning

Deltagarnas erfarenheter av konflikthanteringsundervisning visar att ämnet har hunnit olika långt vid olika utbildningar. Vid några saknas konflikthanteringsundervisning ännu helt, några har delmoment inlagda i olika kurser varav några är obligatoriska och andra inte. Valbara 5 p-kurser anknutna till specialpedagogik eller fristående finns i Luleå och Uppsala.

Inom lärarfortbildningen finns en oerhört stark efterfrågan på utbildning i konflikthantering, och det kan sägas vara en allmän uppfattning bland lärare att den borde finnas med från början, i den grundläggande utbildningen.

Icke våldslig kommunikation – Nonviolent Communication

Marianne Göthlin, lärare och NVC-tränare

NVC, populärt kallat "giraffspråket" efter en av de handdockor grundaren använde vid undervisning på lågstadiet, är en modell för icke våldslig kommunikation som utarbetats av den amerikanske psykologen Marshal B. Rosenberg. Det innehåller ingenting nytt men är en strukturerad process som hjälper oss att tänka, tala och lyssna på ett sätt som inspirerar till medkänsla och kontakt. Den handlar i grunden om ett förebyggande förhållningssätt, med utgångspunkten att vi i vårt sätt att förhålla oss till andra människor alltid har ett val. I dag uttrycker vårt språk mycket kamp, konkurrens och avståndstagande – det blir ofta ett maktmedel som hindrar verklig dialog, ett uttryck för de ofta dominanta, hierarkiska system vi lever i. Det leder oss ofta bort från de mål vi vill nå.

NVC bygger på tydliga jag-budskap, lyssnande, inlevelse och respekt. Det handlar om att vara medveten om sina egna känslor och behov och att kunna förmedla dem, att bekräfta att jag förstår den andres behov, och att båda konkret tydliggör vad vi önskar av varandra. Det handlar om att göra upp med beteenden vi lärt oss använda för att tillfredsställa våra behov, och som vi har svårt att överge trots att de skapar aggressioner och lämnar våra behov otillfredsställda. Men det räcker inte med teori – förhållningssättet behöver *tränas* under lång tid, egentligen livslångt.

Huvudmomenten i en icke våldslig dialog kring en konflikt är *beskrivning/observation, känsla, behov, förfrågan*. Med stöd i denna struktur får båda parter komma lika mycket till tals, utan bedömning eller tolkning, förnekande av ansvar eller skuldbeläggning, utan statiskt tänkande, utan krav – men med tydliga jag-budskap, empatiskt lyssnande och fokus på den andres känslor och behov. (se bilaga Göthlin Marianne, *Giraffspråk – Nonviolent Communication NVC*, 4 sid)

Mariannes eget arbete utgår både från viljan att förena kunskaps- och fostransuppdraget i lärarbetet och lärarutbildningen och från hennes erfarenhet av att alltför många lärarkandidater dag går i däck på grund av bristande utbildning i konflikthantering. De blivande lärarna behöver träna sig i att framföra tuffa budskap, och i att både ta och lära ut att ta eget ansvar. Det flyttar vi ofta över på någon annan. Det mest förebyggande är att vara

delaktig i att skapa de gemensamma reglerna. Målet är att hennes elever ska ha så mycket kontakt med sig själva att de reagerar när något orättfärdigt händer – att det ska sitta i ryggraden på dem. Ett exempel, avlyssnat i en korridor i Mariannes skola:
”När du kallar mig ”dj-a blatteunge” så känner jag mig värdelös. Kan du tala om för mig varför du säger så till mig? Jag skulle vilja förstå.”

Marianne har medverkat i lärarutbildning och lärarfortbildning bl a i Stockholm och Göteborg. NVC-tränare finns också i Piteå, Luleå, Falun och Jönköping, snart även i Göteborg. I Stockholm ges kurser i NVC fortlöpande i samarbete med Lärarhögskolan. NVC ingår där i viss utsträckning i undervisningen i kommunikation och demokrati genom Niclas Rönnström, vars kompendium ”Introduktion till Nonviolent Education – om hur empatisk kommunikation kan förstås och tillämpas i skolan” fanns tillgänglig för deltagarna. Eleverna vill ha mer, gärna en hel veckas grundkurs med hjälp av en NVC-tränare, följt av övning i praktiken och avslutningsvis uppföljning. Även en heldagskurs med NVC-tränare kan enligt erfarenhet ge insikter som inspirerar till fortsatta studier på egen hand, i grupp eller i en fristående NVC-kurs.

NVC har i dag nätverk i 35 länder, bl a på Balkan, i Israel och Colombia, ofta med stöd av de högsta skolmyndigheterna.

Mer information finns på hemsidan: www.cnvc-se.org.

Att kartlägga en konflikt – praktisk övning

Margareta Andermo, konflikthanteringspedagog

Att bokstavligt kartlägga en konflikt är en metod som länge använts inom både folkrörelser och olika institutioner som arbetar med konflikthantering runt om i världen. Den finns i olika versioner och används både med barn och med vuxna, i individuella konflikter, i konflikter mellan grupper och i internationella konflikter. Metoden är densamma, på vilket plan man än arbetar. Konflikt och förvirring hör ofta ihop. Att förstå vad det är som händer är ett steg på vägen mot att upptäcka vad som kan göras för att föra händelseutvecklingen framåt.

Latinets ”confligere” innebär en motstående rörelse, parter som från olika utgångspunkter rör sig mot varandra till en sammanstötning. Tidigare har man i kartläggandet av konflikter utgått från det förgångna – hur började det, varför blev det så? etc. I dag går man direkt till nuet: vad sker nu, vilka är inblandade, vilka behov har var och en, vilka rädslor? Genom att rita på ett stort blädderblock kan man i ett mer långsiktigt arbete återgå till och utveckla kartan över konflikten allteftersom förståelsen djupnar. Det viktigaste är att klarlägga och tydliggöra konflikten på ett sätt som alla parter är överens om. Att göra en karta är ett praktiskt, konkret sätt att arbeta. Det är bra att ta till när man börjar arbetet med att lösa en konflikt.

Att kartlägga en konflikt består av följande 3 steg:

- i mitten på ett blad **gemensamt formulera en konflikt**
- i en cirkel runt den **ange de olika aktörer/personer** som är inblandade
- i nästa cirkel för var och en av dessa **ange rädsla och behov**

Övningsuppgift för konferensdeltagarna:

- Finn en konflikt som alla menar går att arbeta med, en som minst en i gruppen har erfarenhet av, och gör en saklig formulering av den
- Kartlägg den så som vi nyss gjort

Ambitionen under den genomförda övningen var inte att lösa konflikten utan bara att kartlägga den. Kanske kunde man redan nu se gemensamma behov, eller gemensam rädsla, dolda behov/rädslor/förpliktelser, eller upptäcka nya perspektiv. Detta kan vara en utgångspunkt för nästa steg: att finna en lösning eller hanterbarhet som ger alla lika mycket.

Kontaktadress: mj.media@spray.se

Medling i skolan. Presentation och praktik

Eleonore Lind, Svenskt Forum för medling, Nordiskt Forum för medling

I Eleonore Linds skolmedlingsprojekt ”Medkompis” får eleverna själva lära sig att hitta lösningar utan att de vuxna talar om för dem vad de ska göra. Med lärarnas hjälp och på ett lekfullt sätt får de, genom övning och handfast träning, verktyg i konflikthantering och problemlösning. De utbildas till medlare, s.k. medkompisar. Detta utvecklar en god umgängeskultur på skolan.

Medlingsverksamheten drivs av eleverna själva. De hjälper sina kamrater att lösa konflikter på skolan, men de ska aldrig medla i allvarliga mobbningsfall. Och de ska alltid vara två när de går in i en konflikt. Vuxna är också medlare, samt handledare för verksamheten. Medling är en stegvis process, där elevmedlarna hjälper dem som har en konflikt att själva komma fram till en lösning som de båda kan vara överens om. Detta är ett kraftfullt sätt att hantera konflikter och förebygger mobbning.

I skolmedling bestämmer man inte vem som har rätt eller fel, man ställer sig inte på någons sida. Man fördömer inte och kommer inte med råd till lösningar. Medlarna använder sig av aktivt lyssnande och jag-budskap när de summerar vad deltagarna har berättat. Empati och tillit är två nyckelord för att beskriva medlarnas förhållningssätt.

- Processen är lika viktig som målet
- Man söker vinna/vinna lösningar där man tittar på de bakomliggande behoven och ser till att båda parter blir tillfredsställda med överenskommelsen

När eleverna själva får vara med och utforma hur framtiden ska se ut känner de sig ofta ansvariga för lösningen och den kan bli långsiktigt hållbar. Skolmedling är konfidentiellt och frivilligt. Man tar hänsyn till både fakta och känslor. De som kommer till medlarna får en chans att uttrycka sig och bli bekräftade i sin historia. Det är viktigt för barn och ungdomar att känna sig speciella och bli sedda av någon.

- I skolmedling får eleverna hjälp med att strukturera sina problem och uttrycka sina behov
- Processen stärker elevernas självförtroende genom att föra över ansvaret för konflikten och lösningen på eleverna själva
- Skolmedling hjälper eleverna att fokusera på de bakomliggande behoven och på vad de vill ska ske i framtiden. I stället för ”dig mot mig” blir det ”vi mot problemet”

Norge är ett föregångsland när det gäller skolmedling. Där har man en vision om att alla skolor ska ha goda medlingsverksamheter, och medling ingår i lärarutbildningen. I dag finns

medling i ca 700 skolor. Man ser att skolkulturen blir lugnare genom dessa verksamheter. Eleverna får mer tid till lärande och lärarna kan genomföra sitt arbete att handleda eleverna. De allvarliga konflikterna minskar och eleverna lär sig att hantera sina problem på ett konstruktivt sätt så att de inte behöver sära eller slå varandra.

Konflikter är en del av livet. Med en positiv syn på dem genom skolmedling blir de möjligheter till utveckling och mognad. Människor som medverkar i medlingsprocessen löser inte bara sina egna aktuella problem och konflikter utan lär sig att hantera framtida konflikter på ett konstruktivt sätt. Medling är därför en fredsrörelse på gräsrotsnivå. (se bilaga Lind Eleonore, *Medling och konflikthantering, Skolmedling, Projekt Medkompis, 2 sid*)

Ur svar på frågor i det följande samtalet:

- Norge har överhuvudtaget kommit längre, där har också varje kommun ett konfliktråd dit man kan vända sig med alla olika slag av tvister. Där finns också etiska regler för medling
- Det är viktigt att titta på den kulturella sammansättningen av skolmedlarna.
- Medling växte fram ur kväkarrörelsen i England, där skolmedling varit ett begrepp sen tidigt 80-tal
- I Sverige satsar regeringen just nu stora summor på medlingsutbildning i samband med kriminalvård och brottsbekämpning. Många har sökt för att utveckla skolmedling, men få har fått något.
- Vid Göteborgs Universitet inom ämnet Arbetsvetenskap finns en kurs i medling (där ingår också konfliktlösning med ½ dag i A-kursen); där finns också ibland fristående kurser bl a vid PADRIGU (freds- och utvecklingsforskningen). I Luleå finns en kurs i medling inom juridiken (ansvarig: Jan Norman), och fristående kurser.
- 10-12 september –04 äger Nordisk konferens om medling och konflikthantering rum i Billingeus. Välkomna!

Mer information: Svenskt Forum för medling, www.sfm.nu
Kontaktadress: eleonore.lind@epsilon.telenordia.se

5p-kurs i konflikthantering

- *erfarenheter från lärarutbildningen i Luleå*
- *Karin Utas förslag till 5p-kurs*
- *Studentreaktioner - Lärarförbundets enkät*

Marianne Niemi från Luleå Tekniska Universitet redogjorde för uppläggning och utfall av den fristående 5 p-kursen ”**Konflikthantering i skolan**” som getts sedan 2001 (se bilaga Luleå Tekniska Universitet, *Fristående kurs, Specialpedagogik, Kursplan PÄP643 och Kursplan LUS005*).

Tyngdpunkten läggs i hög grad på förhållningssätt, självbild och värderingar, vilket är mycket uppskattat av studenterna. Teori och praktik blandas. Kursen syftar lika mycket till att få kunskap om konflikter som att få kunskap om sig själv och förståelse för andra.

Innehåll: Attityder och attitydförändring, Kristeori och anpassningsmekanismer, Konflikteori, förklaringsmodeller, Strategier för konflikthantering, Samtalsteknik och samtalsövningar

Undervisningen sköts av pedagoger, ibland med hjälp av en expert i medling (Jan Norman vid juristutbildningen)

Ur *utvärderingarna*: ”Vi har aldrig vuxit så mycket som under de här 4 veckorna”, ”Det här ska ingå i all lärarutbildning”, ”Det här ska alla lärare ha”, ”Alla våra lärarutbildare ska också

utbildas i detta”, ”Man ska inte behöva välja bort något annat för att få den här kursen” ”I den här kursen blir man en annan människa”

Kursen har i nedbantat format getts på begäran som fortbildning till hela personalen i flera rektorsområden.

Ur det efterföljande samtalet:

- Det här bör gå att lägga in i det allmänna utbildningsområdet!
- Det kan också läggas in som moment inom ramen för olika kurser – bra om det kan komma stegvis.
- Bäst om det kan komma in första terminen, för ALLA – när dom ska bli en grupp; sen kan man öva under praktiken - och så återkommer det som uppföljning och utveckling, stegvis är bra.
- Det borde kunna komma in under AU1, 2 och 3, men måste vara tydligt definierat (i dag säger studenterna att dom inget fått för det lilla som finns märks knappt). Varför inte kalla det ”Specialpedagogik och konflikthantering”, det måste inte vara så mycket som 5 p men nog för att väcka ett intresse, så kan man sen välja mer som specialisering.
- På *Mitthögskolan* har vi skrivit till Utbildningsnämnden för att få in det i utbildningsområde 2, i värdegrundsfrågor och socialisation, men vi vill också ha det som ett naturligt inslag under hela utbildningens gång.
- I *Jönköping* har vi en 5p-kurs i ”Globala miljö- och överlevnadsfrågor”, med utgångspunkt i Kyotoavtalet och resursfrågorna. Vi arbetar med rollspel i internationella konflikter om resurserna, där får de viss träning; vi tittar också på hur vi berörs, vår roll och deras; berör också Millenniedeklarationen. Sen har vi en 5p-kurs i ”Kulturmöten”, där vi arbetar med värdegrundsfrågor som attityder, värderingar, konflikter och socialisation; vi vill medvetandegöra om konfliktsituationen, som kan gälla alla slags kulturmöten: kön, generationer, land-stad, svenskar-invandrare, olika grupper. Men vi behöver utveckla ett tydligt språk.
- På *Musikhögskolan* kommer vi närmast konflikthantering i kursen ”Ensemblespel”, däri ingår konflikter på ett naturligt sätt, det gäller samarbete i musiken sen kan vi ta upp dem i psykologin. Men vi jobbar på att få in mer, det här är viktigt. Det vore bra att få in mer i praktiken, våra elever är hela tiden kopplade till en partnerskola och är ute en dag i veckan.
- All min erfarenhet som handledare visar att lärarkandidaterna *behöver* det här – jag förstår inte hur det kan få vara frivilligt att lära sig hantera konflikter! På kort tid har jag haft tre stycken sjukskrivna – för att detta inte fungerar för dem. Det måste gå att prioritera om i utbildningen.
- Jag saknar det gamla ordet ”lärarhögskola” – det betonar en helhetssyn som saknas i dag. Vi måste överhuvudtaget få in lite mer process i lärarutbildningen, hur blir det i huvudet på lärarkandidaten i dag? Hur undvika att dom går ut som fulltankade utbildningszombies?

- Det är sant att ingen tar ansvar för helheten längre. Nog skulle det här gå in i den allmänna utbildningen – men vem bjuder på tid? Kanske lättare att lägga in det som specialisering - men då går ju många miste om det.
- Det är bra att börja med utbildningsnämnderna – där kan frågan om hur det ska gå till lösas.

Därpå presenterades **Karin Utas Förslag till 5 p-kurs** (se bilaga Utas Carlsson Karin, *Lärarytbildningen, ett förslag kopplat till uppropet för obligatorisk och utökad undervisning (5 p) för alla lärare på alla nivåer från förskolan t.o.m. gymnasiet, 4 sid*). Kursen är tänkt att ingå i all lärarytbildning, och utarbetad på förslag från lärare hon mött inom lärarytfortbildningen. Förslaget har följt med det upprop för att konflikthanteringskunskap skall bli obligatoriskt för alla blivande lärare som skrivits under av 19 av landets 25 lärarytstudentkårer (två som inte skrivit under säger sig vara emot obligatorier), och av Lärarytförbundets Studerandekommitté. Uppropet har lämnats till lärarytutbildningarna, Skolverket, Thomas Östros och Högskoleverket. Östros har svarat att detta är viktigt och utrymme bör finnas i den allmänna delen av lärarytutbildningen, och påpekat att varje högskola och universitet själv bestämmer över undervisningens innehåll och utformning. Högskoleverket har lämnat över uppropet och kursplaneförslaget till sin utvärderingsavdelning, för ev åtgärd inför 2004 års utvärdering av lärarytutbildningen. Karin betonade att hon medvetet gjort sitt förslag omfångsrikt för att visa hur mycket det finns som man kan ta in, medveten om att varje utbildning kanske vill ha sin profil.

Ur samtalet:

- Förslaget stämmer ganska bra med vad vi har i Luleå; vi använder bl a Karins bok och övningsböckerna har vi som referenslitteratur
- Förslaget innehåller bl a utbildning i några av de metoder man förväntas kunna använda i skolan
- Det finns så många bra metoder att välja bland. Det är viktigt att den som utbildar kan integrera, plocka från olika håll vad som passar en själv bäst.
- Byt gärna i litteraturlistan ut A-Ch Smiths bok om giraffspråket mot Marshal Rosenbergs bok som just kommit på svenska.
- Använd Karins bok ”Lära leva samman –undervisning i konflikthantering, teori och praktik” – den ger en suverän överblick över hela fältet
- Om en sådan 5 p kurs görs fristående kan den också erbjudas yrkesverksamma lärare. Efterfrågan på sådan fortbildning tycks oändlig. Men för blivande lärare skall den vara tillgänglig utan att de behöver välja bort annat viktigt

Hassen Kharchi, Lärarytförbundets Studerandekommitté, (går lärarytutbildningen i Uppsala) berättade att den enkät som för ett år sedan genomfördes av förbundets Studerandekommitté visade att nära 80 % av lärarytstudenterna ansåg sig få för lite eller ingen utbildning i konflikthantering. Lärarytförbundets Studerandekommitté har nu i sin målsättning tagit in att man vill verka för att utbildning i konflikthantering skall ingå i all lärarytutbildning, och fortsätter på olika sätt att verka för detta, bl a genom den sk ”tuggummikampanjen”. En hänvisning till enkäten finns med i riksdagsmotionen för utökad och obligatorisk konfliktkunskap i lärarytutbildningen, liksom det gemensamma uppropet. En artikel om

enkäten, motionen och konferensen publicerades i nr 1 2004 av Lärarförbundets tidning Studerandelöpsedeln.

Hur vill vi ha en framtida utbildning i konflikthantering? Hinder? Vad behöver utvecklas?

Gruppsamtal fördes kring vad som bör ingå i lärarutbildningen, hur man kan arbeta för att göra konflikthantering obligatoriskt och vilka hinder man ser.

Vad bör ingå i lärarutbildningen?

Förslagen redovisas utan prioriterad ordning. Samstämmighet fanns för att teori och praktik bör blandas.

- Grundläggande begrepp och teorier
- Konfliktdynamik (konflikters upp- och nedtrappning)
- Konfliktstrategier, olika modeller för hantering av konflikt, t ex medling

- Medvetandegörande om eget förhållningssätt i konflikter, empatiutveckling
- Kommunikation, samtalsmetodik, jag-budskap, ickevåldslig dialog
- Gruppdynamik

- Praktiska övningar, gärna också under PUT med handledning, uppföljning

Hur kan vi göra det obligatoriskt?

Utgångspunkten var att varje utbildning måste finna sin modell. Här redovisas de olika förslagen.

- obligatorisk 5 p-kurs i allmänna delen
eller
- introduktion i allmänna delen, återkommande fördjupning/utveckling, handledning under praktiken (ansvar: praktikskolorna) och uppföljning, gärna efter praktiken
eller
- eventuellt kan det integreras i olika ämnen, t ex psykologi, pedagogik, didaktik, kanske också natur- och samhällsorienterande ämnen (Jönköpingsmodellen)

Sammanlagt ansåg konferensdeltagarna att det bör omfatta minst 5 p och framgå att konflikthantering är ett eget moment/ämne. Tid skulle kunna tas från psykologi, pedagogik, didaktik för att genomföra detta. Där sker redan nu en förskjutning av perspektivet.

Hur vi ska få in det i lärarutbildningen är en uppgift för utbildningsnämnderna, men vi måste hjälpa till, och studenterna trycka på för att få till förändring.

Vilka hinder finns i dag?

- stoffträngsel, revirtänkande, ämnesimperialism
- förändringsobenägenhet

- för stor valfrihet för studenterna
- den nuvarande strukturen inom lärarutbildningen

- bristande kompetens hos lärarutbildarna
- brist på resurser till att ta in kompetens utifrån
- okunskap hos beslutsfattarna
- avsaknad av politiska beslut

BRIKS – ett ”hela skolan” projekt i konflikthantering

Rektor **Mauno Korpela**, Kungsbroskolan i Tidaholm

Statistiken både över mobbning och över bristande kunskaper i matematik visar att vi behöver göra något åt situationen. Men varför är det så mycket lättare att sätta in insatser i lärarutbildningen för att höja mattekunskaperna än för att motverka mobbning? Vi har inte de barn i dag som vi hade för 30 år sedan, vi har ett annat samhälle och en annan värld och vi måste kunna ge våra barn det stöd de behöver för att kunna leva trygga i den. Bara i en trygg miljö kan kunskap växa. Större delen av den forskning vi har är fokuserad på individen och på förhållandet individ-individ. Men det avgörande är oftast hela skolans kultur. Vi måste arbeta förebyggande.

De som styr över skolan, t ex de förtroendevalda, har ofta inte den kunskap som behövs för att kunna avgöra vad som är viktigt. Barnkonventionen var i stort sett okänd för våra förtroendevalda när vi började arbetet med att öka elevinflytandet och införa undervisning i konflikthantering för hela skolan med hjälp av *Friends*. Detta gjorde vi i nära samråd med våra elever, som själva fick önska hur de ville ha det.

Skolan hade tidigare haft kamratstödjare, men till ingen nytta då de inte fått någon nämnvärd utbildning. Systemet var dessutom beslutat uppifrån, inte av eleverna själva som nu. *Friends* utbildar både eleverna, personalen och föräldrarna. Arbetet med personalgruppen är viktigast, men det är nästan lika viktigt att man arbetar med alla samtidigt: elever, all personal, föräldrar.

Eleverna är i dag betydligt mer medvetna om hur man uppträder mot varandra och mobbningen har så gott som försvunnit. I en miljö där vuxna visar barnen respekt, ger dem inflytande och ansvar samt ser till att alla får en chans att lyckas med något, där förekommer inte mobbning.

Kungsbroskolan ingår i referensgruppen för Myndigheten för skolutveckling, bland de 15 skolor som tagit fram framgångskriterier för bekämpande av mobbning. I en delaktig skola uppstår ingen mobbning. Mauno Korpelas bok ”Elevinflytande i praktiken – så här kan man göra” ges ut av Förlagshuset Gothia i mitten av maj. Den har ISBN 91-7205-424-7.

Korta presentationer av andra ofta använda modeller

- **Den isländska modellen**, Presentatör: Marianne Gustavsson, Sundsvall

Modellen är utarbetad av Sigrid Adalbarnadóttir efter studier i USA. I Sverige har modellen presenterats bl a inom lärarfortbildningen av Elisabeth Nemert och av hennes bok ”Öppna för samtal”. Modellen bygger på fem steg i samtalet:

- a) Formulera problemet, ev också ”hur uppstod det?”
- b) Hur känner sig var och en av de inblandade?

- c) Vilka olika lösningar skulle vara möjliga?
- d) Vilken verkar bäst?
- e) Konsekvensbeskrivning: Om vi gör så här: Vad är det värsta som kan hända? Vad är det bästa som kan hända?

Detta är ett enkelt mönster som barnen själva lätt kan lära sig, redan i tidig ålder. Det fungerar väl och det sitter kvar. Modellen har väckt positiva reaktioner bland lärare även i Luleå- och Gävle-trakterna

I samtalet efteråt efterlystes tillgång till samlade ”dilemmasagor”. Sådana finns utgivet av Lars Collmar och Bo Larsson, t ex Bo Larssons ”Dilemmafrågor för barn och ungdomar”, ”Dilemmafrågor för pedagoger”. Sök på: www.Argument.se

- **ART, Agression Replacement Training, Presentatör: Karin Utas Carlsson**

ART är en beteendevetenskapligt inriktad metod som bygger på uppfattningen att aggressivt beteende är något inlärt. Karin håller inte helt med om det, men finner modellen (*se bilaga*) mycket effektiv. Den är oerhört väl strukturerad och därmed lätt att använda, erbjuder verktyg för att träna ilskekontroll, alternativa beteenden och moraliskt resonerande. Träningspassen är mycket snabba och man arbetar mycket med rollspel. Tränaren får bara tala max 25 % av tiden. Metoden har dokumenterat goda resultat och används inom fortbildningen bl a i Malmö och Växjö. (*se bilaga Utas Carlsson Karin, ART – Agression Replacement Training, 3 sid*)

Mer information: www.ungart.se

Kontaktadress: karin.utas.carlsson@telia.com

- **DRACON, Drama and Conflict Handling, Presentatör: Anita Grünbaum**

DRACON är ett internationellt forskningsprojekt som presenterades av Anita Grünbaum, dramapedagogutbildningen Västerbergs Folkhögskola

Projektet är ett möte mellan dramapedagogik och konflikthantering och omfattar forskare från Malaysia (där språket saknar ord för ”konflikt”, ett tabubelagt begrepp), Los Angeles, Brisbane, Adelaide och Sverige. Förutom Anita arbetar bl a Horst Lövgren, bildprofessor vid Malmö lärarutbildning och Mats Friberg vid Göteborgs Universitet med projektet.

Den modell man forskar i och utvärderar är rollspel med tredjepartsintervention, företrädesvis med tonåringar. Varje kurs omfattar 12 gånger á 80-100 minuter och kärnan är upplevelsepedagogisk. Först spelar man och upplever, sedan analyserar och resonerar man.

Kursmomenten:

- a) Konfliktbegreppet reds ut, med hjälp av ABC-triangeln
- b) Olika konfliktstilar upplevs, bl a med djursymbolik
- c) Familjerollspel
- d) 3:e part går in
- e) Analys: vilka roller spelade var och en, hur påverkade de, hur samspelade de etc?

Modellen ingår i dramapedagogutbildningen (där man ville ha mer teoretisk bakgrund och kallade på Karin Utas, som fortsatt medverkar; eleverna vill också lära sig mer om medling). Den har också prövats fristående med vuxna, och behöver utvecklas också för yngre barn. En tjock forskningsrapport kommer på engelska, och planer finns på att göra en svensk lärobok i metoden.

Mer information kan fås genom anita.gruenbaum@telia.com

- **Projekt CHARLIE**

Charlie är ett material som hela skolan arbetar med, utgivet av studieförlaget Bilda Hälsingland. Det fördes till Sverige i mitten av 1990-talet av Laurel Krosness, drogterapeut och påminner om EQ-pärmen. Materialet ger övningar för att utveckla emotionell intelligens och är utarbetat för elever från förskolan till årskurs 6. Materialet tar upp följande teman: självmedvetenhet, relationer, att fatta beslut, tobak och att vara justa kompisar.

Studieförbundet Bilda Hälsingland håller kurser i materialet för de som är intresserade.

Mer information kan fås från: Studieförbundet Bilda Hälsingland, Agneta Sundberg-Haglund, 0270-628 00

Framtidens lärarutbildning i konfliktkunskap

Konferensdeltagarna delades åter igen upp i grupper för att diskutera vad som behövs för att genomföra en bättre lärarutbildning i konfliktanterningskunskap. Nedan redovisas de synpunkter som kom fram.

Vad behöver vi för att kunna genomföra detta?

- Ett djupare synsätt behöver genomsyra hela lärarutbildningen, en djupare helhetssyn där vårt sätt att hantera konflikter ingår, så att vi kan skapa en grund för förståelse för att denna kunskap är nödvändig i all lärarutbildning. Vi behöver dels en process som kan skapa trygghet också i lärargruppen och dels ett djupare, teoretiskt perspektiv.
- Vi måste föra in denna fråga i dagordningen i våra befintliga konferenser! Där kan vi diskutera hur vi kan få in nya kurser á vissa poäng i den nya utbildningen, men även i den gamla, t ex inom didaktik och pedagogik, där sker redan nu en förskjutning av perspektivet åt det här hållet.
- Vi behöver finna sätt att bryta motståndet mot att föra in något nytt.
- Begreppet ”konfliktanterning” behöver få en tydlig definition – kanske skulle det heta ”konfliktkunskap”? Men det innehåller både kunskap och färdighet – och är en vetenskap.
- Kanske behöver vi utveckla en gemensam, neutral modell för konfliktanterning, en som fungerar i alla situationer – då skulle det gå lättare att förklara och förankra hos andra inom lärarutbildningen vad vi är ute efter, inte minst i utbildningsnämnderna. Det handlar fortfarande om en ganska ny vetenskap som inte alla känner till. Och så behövs en översikt över olika modeller och undervisningsmaterial
- Inom varje ämne skulle man kunna titta på vad som just inom det kan beröra begreppet konflikt. ”Vad görs inom ämnet för att medvetandegöra studenten om de konflikter som finns och hur de hanteras/skulle kunna hanteras?” Men även om det sprids ut på flera ämnen måste det tydliggöras i kursplanen att konfliktanterning är ett eget moment
- Vi behöver finna en progression för hur det tas in i lärarutbildningen, och i skolan på olika stadier
- Vi behöver utveckla vår egen kompetens inom lärarutbildningen, ta vara på de tidigare erfarenheter som ofta finns hos våra studenter, och samarbeta med våra

studentrepresentanter. Eftersom det är en önskan från studenterna så måste det genomföras – men studenterna behöver trycka på så går det fortare

- Vi behöver kunna låna kompetenta lärare utifrån (universitet, skolor, organisationer)
- Vi måste gå den formella vägen, via utbildningsnämnderna
- Det är nödvändigt med förankring i styrdokument, politiska beslut och mer studentinflytande

Hur går vi vidare?

På kort sikt genom att

- Informera ”hemmavid” om erfarenheter och slutsatser från konferensen, och sprida dessa till andra lärarutbildare som inte är här
- Hålla samman detta nätverk, bilda regionala nätverk, byta information, utveckla och sprida material och modeller
- Föra in frågan i befintliga konferenser, och gärna en ny konferens som denna
- Påverka regionala utvecklings/utbildningscentra och läromedelscentra för att samordna fortbildning av lärarutbildarna, med hjälp av fortbildare av skilda slag, i återkommande utbildningsdagar
- Det är viktigt med timing, varför en stegvis plan för när vi lobbar hos vem behövs.
- Ta upp frågan med våra studentrepresentanter och i våra Utbildningsnämnder
- Uppvakta för att få till formella direktiv, t ex Högskoleverket, riksdagsmän, Utbildningsutskottet, departementet, Enheten för skolutveckling, och söka uppmärksamhet och stöd i media
- Samarbeta med andra aktörer som handledarna, lärarfacken, studerandekommittéerna, skolhälсан (skolläkarna, skolsköterskorna, skolpsykologerna och kuratorerna), elevorganisationerna, politiska ungdomsförbunden, olika organisationer med samma intresse

Mål på längre sikt:

- år 2005 finns en valbar 5 p-kurs i konflikthantering vid alla lärarutbildningar
- år 2008 finns en obligatorisk 5 p-kurs för alla, och kunskapen genomsyrar hela lärarutbildningen

Riksdagsmotionen

Samtliga konferensdeltagare förklarade sig stå bakom riksdagsmotionen och gav klarsignal till projektledningen och andra att referera till konferensens samlade ställningstaganden och förslag, bl a i kontakter med Högskoleverket, departement, riksdagsledamöter och media.

Sammanfattning

Konferensen om konflikthantering i lärarutbildningen och i skolan samlade 30 deltagare från 12 olika lärarutbildningar, Lärarförbundets Studerandekommitté, Centrum för konflikthantering i Luleå, lärarfortbildare, forskare och konflikthanteringspedagoger.

Under konferensens dagar fick deltagarna möjlighet att ta del av och diskutera olika konflikthanteringsmetoder och teorier kring konflikthantering. Man fick även prova på att praktiskt kartlägga en konflikt. Framst gavs dock tid till att delge varandra erfarenheter av att utbilda blivande lärare i konflikthantering och diskutera hur man skulle kunna inkludera konflikthantering i lärarutbildningen. Samtliga deltagare var överens om att konflikthantering bör vara ett obligatoriskt ämne för alla studenter som utbildar sig till lärare, samt att kurserna även bör göras tillgängliga för lärarfortbildningen. Diskussionerna rörde främst hur man praktiskt skulle kunna genomföra detta och vilka hinder man såg i själva processen.

Ett alternativ vore att inkludera en 5-poängskurs i den allmänna delen, så att alla studenter får ta del av kunskaperna och färdigheterna. Ett annat alternativ som diskuterades var att hålla en introduktion i den allmänna delen och att sedan återkomma till konflikthantering löpande under utbildningen, gärna i samband med praktiken. Ytterligare ett förslag diskuterades nämligen att integrera konflikthantering i olika ämnen, t ex psykologi, pedagogik, didaktik, naturvetenskap och samhällsvetenskap. Vilket alternativ som väljs är givetvis upp till respektive högskola/universitet.

Några av de hinder som diskuterades för att göra konflikthantering obligatorisk i lärarutbildningen var revirtänkande och ämnesimperialism samt en förändringsobenägenhet som finns inom flera institutioner. Dessutom påpekades att det finns bristande kompetens bland lärarutbildarna samt brist på resurser för att ta in kompetens utifrån. En viktig sak för att få tillstånd en förändring är en politisk vilja uttryckt i styrdokument. Avsaknaden av detta kan bero på okunskap hos beslutsfattarna.

När deltagarna diskuterade hur man kan gå vidare för att få in konflikthantering i all lärarutbildning bekräftades det att det handlar om att öka kompetensen om frågorna både hos lärarutbildarna och hos beslutsfattarna. Begreppet ”konflikthantering” behöver få en tydlig definition som visar att det är en vetenskap som handlar om både kunskap och färdigheter. Ett sätt att fortsätta arbetet skulle kunna vara att ta upp frågan på befintliga konferenser, t ex lärarutbildningskonventet. Ett annat sätt är att fortsätta lobba för riksdagsmotionen som tar upp konflikthantering i skolan och lärarutbildningen.

Många av konferensdeltagarna har fortsatt det arbete som påbörjades vid konferensen hemma vid sin lärarutbildning och många av dem ser framemot att träffas igen för att dels diskutera hur långt man har kommit, men även för att titta på nästa steg i processen, nämligen att få in konflikthantering i skolornas arbetsplaner.